

Kraštovaizdžio meno raiškos mieste svarba pagal tikslinės apklausos rezultatus

Vaiva Deveikienė*

*Vilniaus Gedimino technikos universiteto Architektūros fakulteto Urbanistikos katedra
Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius*

(Gauta 2018 m. sausio mėn.; atiduota spaudai 2018 m. balandžio mėn.; prieiga internete nuo 2018 m. gegužės 8 d.)

Anotacija

Straipsnyje apžvelgiama ir analizuojama kraštovaizdžio architektūros objektų reikšmė miesto struktūroje. Tyrimas atliktas ir straipsnis parengtas vieno profesinio seminaro 2016 m. Rietave dalyvių apklausos pagrindu. Straipsnyje pateikiama trijų respondentų grupių (architektų, kraštovaizdžio specialistų ir kitų profesijų atstovų) nuomonių analizė ir išvados dėl urbanistinio kraštovaizdžio elementų reikšmingumo miesto, gatvių ir kvartalų erdvinėse struktūrose bei kraštovaizdžio architektūros kūrybinio objekto sampratos ir jo vaidmens.

Reikšminiai žodžiai: *kraštovaizdžio architektūra, kraštovaizdžio architektūros kūrybos objektas, urbanistinis kraštovaizdis, apklausa, respondentai.*

Abstract

The article reviews and analyzes the importance of landscape architecture objects in the structure of the city. The research was conducted and the article was prepared based on a survey of participants at the Rietavas Professional Workshop in 2016. The article presents the results and conclusions of the analysis of opinions produced by three groups of respondents (architects, landscape architects and other professions) on the importance of the elements of urban landscape in the spatial structures of the city, of streets and neighborhoods, as well as on the concept of creative field of landscape architecture.

Key words: *landscape architecture, the object of landscape architecture creation, urban landscape, survey, respondents.*

Įvadas

Nagrinėdama kraštovaizdžio architektūros objektų ir urbanistinio konteksto sąveikos problemas pastebėjau, kad miesto planavimo ir projektavimo procesuose kraštovaizdžio (miestovaizdžio) formavimas ir kraštovaizdžio architektūros objektų projektavimas dažnai prasilenkia, nesusisieja su kitų urbanistinių struktūrų formavimu. Kaip miesto kūrimo, formavimo procesą optimizuoti, suderinti, pasiekti jame tvarios urbanistikos ir kraštovaizdžio architektūros sinergijos? Kokią reikšmę šiame procese ir urbanistinėje struktūroje turi kraštovaizdžio architektūros objektai ir elementai, gamtiniai komponentai? Į šiuos klausimus kol kas nėra išsamus ir argumentais pagrįsto atsakymo, nors bandoma analizuoti, kelti problemą įvairių autorių publikacijose (Allain, 2004; Gehl, 2010). Lietuvoje šiuos klausimus iš dalies tyrinėjo I. Gražulevičiūtė-Vileniškė ir V. Urbonas, (2013), I. Dągytė-Mituzienė (2015), J. Kamičaitytė-Virbašienė ir J. Vitkuvienė (2015), kiti tyrėjai. Bandoma išsiaiškinti svarbiausius kraštovaizdžio architektūros ir urbanistikos abipusio poveikio (sąveikos) kriterijus.

Ieškoti atsakymo, kas yra svarbu, kokie urbanizuoto kraštovaizdžio kompozicijos elementai arba formantai yra svarbiausi miesto aplinkoje, tenka pasitelkiant sociologinių tyrimų metodus, visuomenės ir ekspertų patirtį. 2016 m. Rietave kraštovaizdžio architektų, tapytojų ir fotografų plenero metu suorganizuotame seminare jo dalyviams buvo pateiktas aktualus klausimynas, siekiant išgirsti gana įvairių profesijų auditorijos nuomonę apie miesto kompoziciją lemiančius formantus ir kraštovaizdžio architektūros vaidmenį mieste. Apklausos dalyviai buvo tikslingai susirinkę į seminarą kraštovaizdžio architektūros tema „Istorinio parko ir miesto sąveika – gerosios praktikos eskizas“. Tad miestovaizdžio tema jiems nėra atsitiktinė, tuo labiau, kad seminaro metu buvo keliami aktualūs miesto kraštovaizdžio tvarkymo klausimai. Tačiau ši apklausa jokių būdu nebuvo seminaro dalyvių testas. Seminaro dalyviai savanoriškai atsakinėjo į paruoštą klausimyną, kuriame

stengiasi suformuluoti mano tyrimui aktualius, tačiau bet kurios profesijos žmogui suprantamus klausimus.

2016 m. rugpjūčio–rugsėjo mėn. buvo apklausti ne tik Rietavo seminaro respondentai (25), bet ir Lietuvos bei užsienio šalių ekspertai (31, atitinkamai 19 Lietuvos ir 12 užsienio šalių architektų, urbanistų ir kraštovaizdžio architektų). **Tyrimo tikslas** – pagal parinktus metodus ir kriterijus ištirti pagrindinių gamtinių ir urbanistinių struktūrinių elementų sąveikos ypatumus, dėsningumus ir šios sąveikos percepcinius aspektus. Rietavo seminaro respondentų apklausos anketų analizė yra šio straipsnio pagrindas. **Straipsnio tikslas** – apibendrinti šio pakankamai reprezentatyvaus ir, svarbiausia, dvinario ar netgi trinario respondentų rato (dalyvaujant specialistams bei kraštovaizdžio ir miestovaizdžio vartotojams) tyrimo duomenis. Temos aktualumą pagrindžia vis labiau įsigalintis socialinės dimensijos akcentavimas aplinkos formavimo ir tvarkymo, urbanistikos ir architektūros srityse.

Tyrimo metodika

Sociologinius urbanizuotos aplinkos tyrimus, jų patirtį ir kryptis, metodų taikymą analizavo dr. I. Gražulevičiūtė-Vileniškė (2014). Sociologinio aspekto reikšmės suvokimas ir integravimas projektuojant bei kuriant aplinką gali būti traktuojamas ir kaip giliai istorines šaknis turintis, ir kaip gana naujas reiškinys. JAV urbanistė Jane Jacobs gana anksti (1961) suvokė ir nagrinėjo miesto sociologinius aspektus, formulavo miesto sociologinį modelį (Jacobs, 1992). Lietuvoje tai buvo architektūros mokslininkai J. Vanagas (1996), V. Jurkštas (1994). Urbanizuoto kraštovaizdžio analizės ir vertinimo metodologai (Grecevičius et al., 2014; Gražulevičiūtė-Vileniškė, 2014) pritaria, kad sociologiniai tyrimai – stebėjimas ir interpretacija, nestruktūruotos ir struktūruotos apklausos, interviu, atvejo analizė, grupės diskusija (Mokslo medis, 2017) – gali būti taikomi urbanizuotų teritorijų, miesto teritorijų funkcionavimo ir naudojimo tyrimams. Miesto aplinkos tyrimams gali būti taikomi įvairūs informacijos rinkimo būdai (Mokslo medis, 2017).

Apklausa yra populiariausias pirminės sociologinės informacijos rinkimo metodas. Anketinė apklausa – tai susistemintas informacijos iš respondentų rinkimas pateikus anketą. Interviu naudojamas tyrimo informacijai rinkti klausėjui tiesiogiai ir kryptingai bendraujant su respondentu (Gražulevičiūtė-Vileniškė, 2014; Mokslo medis, 2017). Tiek anketinė apklausa, tiek interviu gali būti labai struktūruoti, kai pateikiami galimi atsakymo variantai, ir mažai struktūruoti, kai pateikiami atvirieji klausimai ar numatomos tik pagrindinės pokalbio temos. Diskusija, pokalbis grupėje taip pat gali būti traktuojami kaip interviu atmainos (Gražulevičiūtė-Vileniškė, 2014; Mokslo medis, 2017).

Šiame tyrime taikytas pusiau struktūruotos apklausos būdas. Apklausos anketos klausimus formulavau pradėdama nuo miesto, gatvės ir kvartalo raišką ar erdvinį vaizdą lemiančių kompozicinių formantų, pateikdama po šešis atsakymo variantus ir prašydama juos sureitinguoti nuo vieno iki šešių arba septynių, jeigu bus pasiūlytas dar pačių respondentų variantas. Toliau buvo klausama, kas, jų nuomone, yra kraštovaizdžio architektūros kūrybos objektas, pateikiant keletą variantų ir paprašant tinkamus pažymėti, taip pat pasiūlyti savo. Šį klausimą pateikiau dėl to, kad vis dar net ir tarp profesionalų yra labai nevienodai suprantamas kraštovaizdžio architekto veiklos laukas, todėl rūpėjo išgirsti profesiskai margos auditorijos nuomonę. Tokios pat struktūros klausimą pateikiau ir norėdama išgirsti nuomonę dėl kraštovaizdžio architektūros objekto vaidmens urbanistinėje aplinkoje bei įtakos visuomenės ekonominiam ir socialiniam gyvenimui. Paskutiniai du klausimai buvo atviri, kur buvo prašoma pateikti pozityvaus kraštovaizdžio architektūros objekto poveikio pavyzdžių ir keletą objektų, esančių artimiausioje respondentų aplinkoje, pavadinimų.

Į anketos klausimus atsakė 25 seminaro dalyviai, iš kurių 6 architektai, 4 kraštovaizdžio architektai, 3 inžinierės, dirbančios kraštovaizdžio tvarkymo srityje. Visos kitos profesijos (12) – dailės pedagogas, fotografas, paveldosaugininkas, ekonomistas, kompiuterių specialistas, finansininkas, studentas, hidrotechnikas, viešojo administravimo ir projektų vadybos – turėjo po

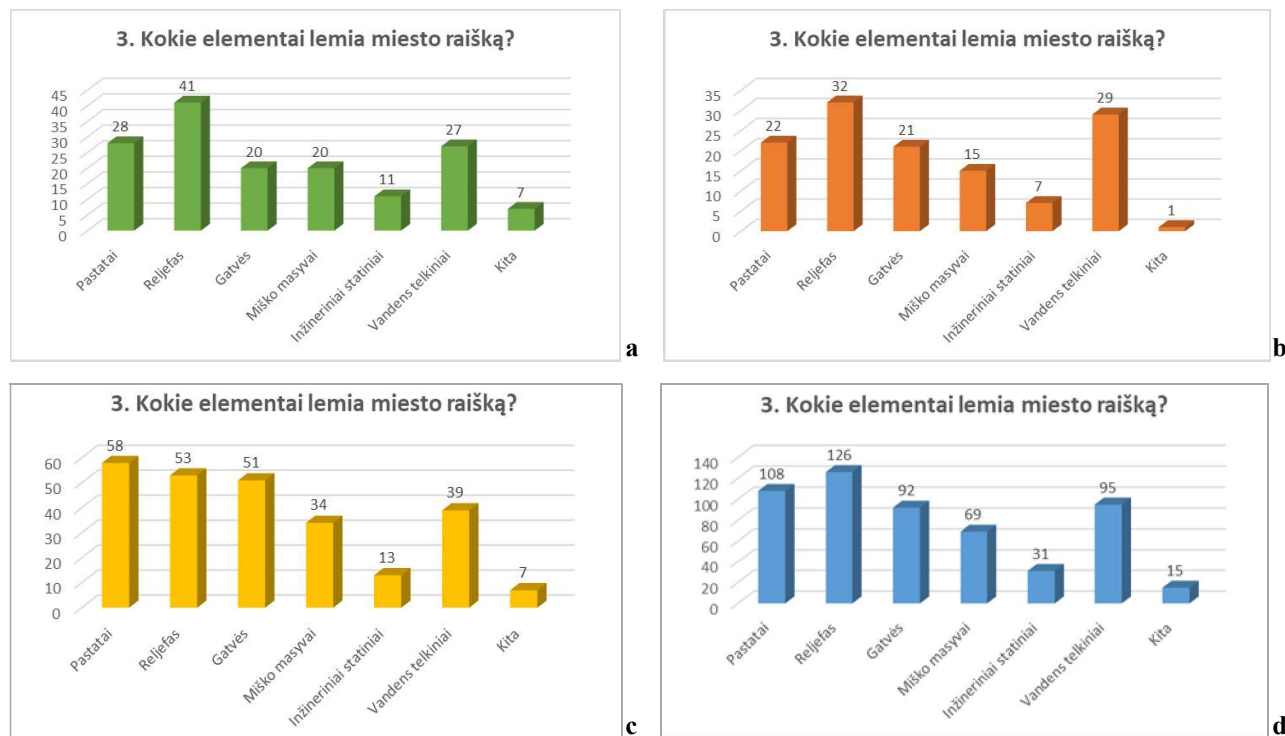
vieną arba du atstovus. Iš esmės respondentai pasiskirstė beveik per pusę – keturiolika žmonių vienaip ar kitaip tiesiogiai dalyvaujančių miesto kraštovaizdžio formavime ir vienuolika respondentų, kuriuos laikytume vartotojais. Šis pasiskirstymas yra labai įdomus rezultatų analizės prasme, nes atspindi skirtingą santykį su kraštovaizdžiu turinčių žmonių nuomonę.

Apklausoje rezultatų analizei pasirinktas palyginamasis metodas. Respondentai sugrupuoti į tris grupes: architektus (6); kraštovaizdžio architektus ir dirbančius kraštovaizdžio srityje (7); ir kitų profesijų respondentus (12). Rezultatai nagrinėjami lyginant šių trijų grupių atsakymus. Rezultatai nagrinėti miesto kompozicinių elementų sąveikos aspektu, nes tokia buvo paties klausimo esmė. Išskirti ir apibendrinti visų respondentų grupių atsakymai į atvirus klausimus. Respondentų atsakymų analizę straipsnio autorė atliko vadovaudamasi profesine patirtimi ir logika, kurią diktavo atsakymų variantai ir leido plačiau interpretuoti ir rutulioti miesto kompozicinių elementų sąveikos išvalgas.

Vytauto Jurkšto manymu, architektūros kokybei įvertinti šiandien dar nereikia protingų mašinų: pakanka protingai parengtos, logiškos metodikos, paremtos objektyviu ir subjektyviu architektūros supratimu. Subjektyvumo čia nereikia bijoti, nes neįmanoma vertinti grožio be paties žmogaus požiūrio į jį, o ir pats grožis yra neišardoma objektyvumo ir subjektyvumo vienovė. Vertinimas visuomet yra pasirinkimo – sprendimo aktas, kuris negalimas be subjekto (Jurkštas, 1994).

Rezultatai ir jų aptarimas

Į klausimą, kas lemia miesto raišką, reitinguoti buvo pasiūlyti šie kompoziciniai elementai: pastatai, reljefas, gatvės, miško masyvai, inžineriniai statiniai ir vandens telkiniai (1 pav.). Visos grupės, kaip labai svarbų miesto išraiškos formantą, išskyrė reljefą. Tai rodo, kad reljefo įtaka miestui yra paveiki ir suvokiama. Įdomu, kad architektai antrą vietą skyrė vandens telkiniams, o kraštovaizdžio architektai – pastatams.

1 pav. Atsakymų į klausimą, kokie elementai lemia miesto raišką, diagramos pagal respondentų grupes:

a) kraštovaizdžio architektai ir inžinieriai; b) architektai; c) kitų profesijų atstovai; d) bendri rezultatai

Fig. 1. The charts of answers to the question about the elements that determine the expression of city, by the groups of respondents: (a) Landscape architects and engineers; (b) architects; (c) other professions; (d) overall results

Ši informacija galėtų būti interpretuojama dvejopai: viena – architektai, būdami pastatų kūrėjai, galvoja, kad pastatai neturi lemiamo poveikio miesto raiškai, antra – vandens telkiniai yra svarbesnis urbanistinio kraštovaizdžio formantas. O kraštovaizdžio specialistai įžiūri pastatų vaidmenį, kartais ypač keičiantį miesto išraišką. Kitų profesijų respondentai pirmą vietą suteikia pastatams, o tai byloja, kad pastatai vartotojui labiausiai krinta į akis. Beje, kitų profesijų atstovai trečią vietą pagal reikšmingumą skiria gatvėms, kurios, pasirodo, eiliniam gyventojui atrodo labiau darančios įtakos miesto raiškai negu specialistams. Įdomu tai, kad visos grupės sąlyginai mažai reikšmės skyrė vienam iš aktyvesnių urbanistinio kraštovaizdžio formantų – miško masyvams. Matyt, respondentai miško masyvų nesieja su miesto kraštovaizdžiu. Formuluoju klausimą tikriausiai reikėjo vartoti platesnę sąvoką – „želdinių masyvai“, kuri būtų priimtinesnė įvairių Lietuvos miestų gyventojams.

Visos respondentų grupės labai mažai balų skyrė inžinerinių statinių vaidmeniui. Galbūt taip atsitiko dėl pačios sąvokos technogeninio traktavimo, nesiejant jo su estetika, kuri žmonėms labiau asocijuojasi su miesto raiška. Kita vertus, tai rodo, kad inžineriniai statiniai (pvz., tiltai, krantinės, užtvankos, apšvietimo linijos ir įranga ir kt.) nėra kasdienis ir raiškus kraštovaizdžio formantas, apie kurį būtų kalbama, kaip reikšmingą kraštovaizdžio sudėtinę dalį. Respondentų nuomonė rodo, kad inžineriniai statiniai yra neišnaudotas miesto raiškos potencialas ir kad, atskirais atvejais, jie galėtų tapti vietovės identitetą stiprinančiais objektais. Pirmojo klausimo atsakymų analizės išvada – reljefas, pastatai ir vandens telkiniai yra labiausiai žmonėms suvokiami ir pastebimi miesto raišką formuojantys elementai, todėl jų sąveika turėtų būti stiprinama ir harmonizuojama ypač naudojant kraštovaizdžio architektūros priemones ir principus. Panašu, kad gatvės ir inžineriniai statiniai turėtų paklusti reljefo, pastatų ir vandens telkinių harmonijos logikai. Miško ar želdinių masyvai turėtų būti geriau integruojami į miesto erdvinę struktūrą, ieškant kompozicinės sąveikos su kitais miesto struktūriniais elementais.

Pateikdama klausimą, kokie objektai kuria gatvės erdvinį vaizdą, norėjau sužinoti, kaip gatvę suvokia architektai, kraštovaizdžio specialistai ir kitų profesijų žmonės. Reitingavimui buvo pateikti šie gatvėje dažniausiai matomi objektai: pastatai, medžiai, reklama, gėlynai, meno kūriniai, baldai ir įrenginiai. Prioritetiniai atsakymai visose respondentų grupėse visiškai sutampa – visos grupės pirmą vietą skiria pastatams, antrą – medžiams, trečią – gėlynams. Kraštovaizdžio architektų nuomonė išsiskiria dėl baldų ir įrenginių, kuriems jie teikia ketvirtą vietą, o architektai ir kitų profesijų respondentai baldams ir įrenginiams teikia mažiausiai balų arba tiek pat kiek reklamai. Architektai ir kitų profesijų atstovai ketvirtą vietą skiria meno kūriniams. Šie nedideli skirtumai tikriausiai atspindi kraštovaizdžio architektų profesinę patirtį ir kritinį požiūrį lauko baldų ir įrenginių srityje. Iš esmės atsakymai iliustruoja, kad visų grupių respondentai mato gatvės struktūrinę visumą ir mažiau kreipia dėmesio į ją papildančias detales.

Pastatų, kaip pagrindinio gatvės formanto, vertinimas paliudija dominuojančią gatvės funkciją aptarnauti žmones, kurių didžiajai daliai veiklos tarnauja pastatai. Pastatų, kaip pagrindinio gatvės formanto, pripažinimas signalizuoja, kad pastatų estetinė kokybė yra lemtinga gatvės vaizdui. Antroje vietoje reitinguoti medžiai parodo, kad gatvės erdviniam vaizdui yra labai svarbi dalis tarp pastatų ir važiuojamosios dalies, kurioje praktiškai vyksta žmonių judėjimas ir bendravimas. Tą patį liudija ir visų grupių skirta trečia vieta gėlynams. Antrojo klausimo atsakymų analizės išvadoje turiu pažymėti, kad išryškėja sinergijos tarp pastatų ir gatvės nevažiuojamosios dalies, kuri iš esmės kuriama kraštovaizdžio architektūros priemonėmis, svarba. Tiesa, anketoje apie gatvės erdvinį vaizdą pateiktame klausime sąmoningai nebuvo įvardintos gatvės kategorijos, nuo kurių, be abejo, priklauso gatvės parametrai. Tačiau būtent toks abstraktus klausimas leido gauti pirminį intuityvų atsakymą, kaip žmonės supranta gatvę. Ir reikia pridurti, kad šis supratimas atitinka humaniško miesto gatvės sampratą, kurią išsako garsūs gyvenimo mieste tyrinėtojai J. Jacobs (1992), J. Gehl (2010), R. Allain (2004) ir kt.

Aiškindamasi, kas kuria kvartalo įvaizdį, norėjau sužinoti respondentų nuomonę apie svarbią miesto struktūrinę dalį, t. y. kvartalą. Klausimas suformuluotas kiek populiariai, dėl to, kad jis

nebūtų komplikuoatas ne architektūrinių profesijų žmonėms. Reitinguoti buvo pateikti šie kvartalo įvaizdį kuriantys elementai – pastatų architektūra, privažiavimai, viešosios erdvės, želdiniai, vidiniai kiemai, inovatyvi inžinerija. Pirmąsias tris vietas visos respondentų grupės skyrė beveik vieningai – pirma vieta pastatų architektūrai, antra ir trečia vietomis dalijasi viešosios erdvės ir želdiniai. Architektai viešosioms erdvėms ir želdiniams skiria vienodai balų, o kraštovaizdžio architektai pirmenybę teikia viešosioms erdvėms. Kitų profesijų atstovai antrą vietą teikia želdiniams, o trečią – viešosioms erdvėms. Šiuos nedidelius skirtumus interpretuočiau, kaip profesinės patirties pasireiškimą, nes kraštovaizdžio architektai viešąsias erdves mato, kaip vietą želdiniams ir todėl jas vertina, kaip svarbesnį struktūrinį elementą kvartalo atžvilgiu. Kitų profesijų atstovai atspindi vartotojo nuomonę, kuris vertindamas kvartalo įvaizdį, neklasifikuoja atskirais komponentais, o pirmiausia mato jo visumą. Todėl jam kvartalo įvaizdį pirmiausia kuria pastatai ir želdiniai aplink juos, nepriklausomai nuo to, kur jie būtų – viešojoje erdvėje, kieme ar gatvėje. O tai yra svarbus signalas miesto projektavimo profesionalams – didžioji dauguma gyventojų pirmiausia mato tūrinius dominuojančius elementus – pastatus ir želdinius. Šie elementai, nors ir būdami skirtingos prigimties, kuria erdvinę kvartalo struktūrą – formuoja masyvus ir ribas tarp atskirų erdvių. Tai liudija želdinių ir statinių sąveikos neišvengiamumą ir skatina ieškoti tos sąveikos optimalumo. Šioje sąveikoje labai svarbi kiekvieno iš elementų kokybė, nes jie yra matomi kartu ir stebėtoji poveikį daro bendras vaizdas arba, kitaip tariant, jų sąveikos rezultatas. Ši aplinkybė ir tarpinė išvada atitinka K. Lyncho (1960) teorinius postulatus ir įžvalgas.

Nors respondentai pirmą vietą skyrė pastatams, bet dažni gyvenimiški pavyzdžiai rodo, kad pakankamai geros architektūros pastatų vaizdas sumenksta dėl nevykusios, nekokybiškai sutvarkytos aplinkos, atsitiktinai susodintų, abejotinos kokybės želdinių. Ir, atvirkščiai, pakankamai kukli ir niekuo neišsiskirianti architektūra, suskamba visuminiame vaizde, kai ją supa geros kokybės želdiniai ir profesionaliai sutvarkyta teritorija. Iš to seka, kad norėdami užtikrinti pastatų ir želdinių sąveikos kokybę, turėtume pasirūpinti ne tik pastato architektūrine išraiška ir jo „pasodinimu“ į vietą, bet ir ta sklypo dalimi, kurioje sodinsime augalus, užtikrindami parinktų augalų gerovei reikalingus kiekybinius ir kokybinius parametrus. Kokybiška ir tvari pastatų sąveika su želdiniais, tai jau žingsnis link tvaraus urbanistinio kraštovaizdžio formavimo. Visi respondentai viešajai erdvei suteikė didesnę svarbą negu kiemams, iš dalies, matyt, ir dėl to, kad buvo klausiama apie kvartalo įvaizdį, o nuomonė pirmiausia formuojasi matant viešas, visiems prieinamas erdves. Tačiau jos svarba ne veltui buvo vertinama mažiau negu pastatų, nes viešoji erdvė pati savaime nėra kompozicinis elementas, tai tik teritorijos naudojimo viešumo apibūdinimas, kartu išreiškiant šios teritorijos svarbą visuomenei. Viešosios erdvės architektūrinę išraišką, priklausomai nuo situacijos, formuoja ją supančių pastatų fasadai, želdiniai, įvairūs įrenginiai, meniniai akcentai ir t. t. Bet vis tik, nežiūrint daugybės kompozicinių elementų, viešosios erdvės sėkmė slypi ne atskirose detalėse, o jų bendroje kompozicijoje ir jos sąryšyje su supančiais vaizdais. O aplinkinių vaizdų integravimas į bendrą kompoziciją yra vienas svarbiausių kraštovaizdžio architektūros principų, kurio taikymo sėkmė yra grįsta pasirinktų kompozicijos elementų kokybinės sąveikos su supančia aplinka paieška.

Įdomu tai, kad kraštovaizdžio architektai į ketvirtąją vietą iškėlė inovatyvią inžineriją, o architektai ir kitų profesijų atstovai ją paliko paskutinėje vietoje. Tai paaiškina tuo, kad kraštovaizdžio specialistai savo praktinėje veikloje mato dideles perspektyvas estetizuodami ir integruodami į kraštovaizdį inovatyvius inžinerinius sprendinius. Pasaulinėje praktikoje žinome nemažai sėkmingų pavyzdžių, ypač atviro lietaus vandens tvarkymo srityje. Lietuvoje kompleksinis ir matomas inovatyvių inžinerinių sprendinių diegimas yra dar labai retas reiškinys, todėl natūralu, kad kitų profesijų atstovai ir net architektai jam nesuteikė reikšmės kuriant kvartalo įvaizdį.

Architektai ir kitų profesijų atstovai pelnytai skyrė ketvirtą vietą privažiavimų reikšmingumui, o jų reikšmę mažiau įvertino kraštovaizdžio architektai. Privažiavimai – tai prieigų ir patekimų į kvartalą vietos, iš kurių susidarome pirmą įspūdį ir stebėtojo galvoje formuojasi tam tikras kvartalo identitetas. Tačiau praktiškai respondentai buvo teisūs pirmenybę teikdami pastatams, želdiniams ir

reljefui (ankstesniame klausime), kadangi prieigas formuoja pastatų ir želdinių kompozicijos bei reljefo ypatumai, suteikiantys stebėtojiui žiūrėjimo kampo (aukščio) įvairovę (1 lentelėje).

1 lentelė. Atsakymai pagal profesiniu pagrindu išskirtas respondentų grupes
Table 1. Responses are distinguished by occupational group of respondents

Architektai <i>Architects</i>	Kraštovaizdžio architektai ir inžinieriai <i>Landscape architects</i>	Kitos profesijos <i>Other professions</i>
Kokie elementai lemia miesto raišką?		
1. Reljefas (25 %) 2. Vandens telkiniai (23 %) 3. Pastatai (17 %) 4. Gatvės (17 %) 5. Miško masyvai (12 %) 6. Inžineriniai statiniai (5 %) 7. Kita (1 %)	1. Reljefas (27 %) 2. Pastatai (18 %) 3. Vandens telkiniai (17 %) 4. Gatvės (13 %) 5. Miško masyvai (13 %) 6. Inžineriniai statiniai (7 %) 7. Kita (5 %)	1. Pastatai (23 %) 2. Reljefas (21 %) 3. Gatvės (20 %) 4. Vandens telkiniai (15 %) 5. Miško masyvai (13 %) 6. Inžineriniai statiniai (5 %) 7. Kita (3 %)
Kokie objektai kuria gatvės erdvinį vaizdą?		
1. Pastatai (28 %) 2. Medžiai (24 %) 3. Gėlynai (16 %) 4. Meno kūriniai (15 %) 5. Reklama (9 %) 6. Baldai ir įrenginiai (8 %) 7. Kita (1 %)	1. Pastatai (28 %) 2. Medžiai (24 %) 3. Gėlynai (15 %) 4. Baldai ir įrenginiai (14 %) 5. Meno kūriniai (10 %) 6. Reklama (9 %) 7. Kita (0 %)	1. Pastatai (26 %) 2. Medžiai (24 %) 3. Gėlynai (16 %) 4. Meno kūriniai (14 %) 5. Reklama (9 %) 6. Baldai ir įrenginiai (9 %) 7. Kita (2 %)
Kas kuria kvartalo įvaizdį?		
1. Pastatų architektūra (23 %) 2. Viešosios erdvės (22 %) 3. Želdiniai (22 %) 4. Privažiuojimai (13 %) 5. Vidiniai kiemai (10 %) 6. Inovatyvi inžinerija (10 %) 7. Kita (0 %)	1. Pastatų architektūra (27 %) 2. Viešosios erdvės (23 %) 3. Želdiniai (18 %) 4. Inovatyvi inžinerija (12 %) 5. Vidiniai kiemai (11 %) 6. Privažiuojimai (9 %) 7. Kita (0 %)	1. Pastatų architektūra (26 %) 2. Želdiniai (20 %) 3. Viešosios erdvės (18 %) 4. Privažiuojimai (15 %) 5. Vidiniai kiemai (11 %) 6. Inovatyvi inžinerija (10 %) 7. Kita (0 %)
Kas, Jūsų nuomone, yra kraštovaizdžio architektūros kūrybos objektas?		
Miesto želdynų sistema (16 %) Parkai (16 %) Viešosios erdvės (16 %) Kiemai (13 %) Gatvių pėsčiųjų zonos (13 %) Erdvės tarp pastatų (13 %) Eksploatuojami stogai (10 %) Kita (3 %)	Miesto želdynų sistema (15 %) Parkai (13 %) Viešosios erdvės (13 %) Kiemai (13 %) Gatvių pėsčiųjų zonos (13 %) Erdvės tarp pastatų (13 %) Kita (12 %) Eksploatuojami stogai (8 %)	Miesto želdynų sistema (21 %) Parkai (19 %) Viešosios erdvės (17 %) Gatvių pėsčiųjų zonos (14 %) Erdvės tarp pastatų (8 %) Kiemai (7 %) Eksploatuojami stogai (7 %) Kita (7 %)
Kaip, Jūsų nuomone, kraštovaizdžio architektūros objektas gerina urbanistinę aplinką?		
Harmonizuoja pastato ryšį su aplinka (24 %) Kuriamos gatvės erdvinę struktūrą (19 %) Kuriamos kvartalo erdvinę išraišką (19 %) Kuriamos meniškų vaizdus (14 %) Estetizuoja inžinerinius sprendinius (9 %) Sukuria foną pastatams (5 %) Integruoja gamtinius elementus (5 %) Kita (0 %)	Harmonizuoja pastato ryšį su aplinka (25 %) Kuriamos kvartalo erdvinę išraišką (21 %) Kuriamos gatvės erdvinę struktūrą (13 %) Estetizuoja inžinerinius sprendinius (13 %) Kuriamos meniškų vaizdus (8 %) Integruoja gamtinius elementus (8 %) Kita (8 %) Sukuria foną pastatams (4 %)	Harmonizuoja pastato ryšį su aplinka (27 %) Kuriamos kvartalo erdvinę išraišką (20 %) Kuriamos gatvės erdvinę struktūrą (13 %) Estetizuoja inžinerinius sprendinius (13 %) Integruoja gamtinius elementus (13 %) Kuriamos meniškų vaizdus (10 %) Sukuria foną pastatams (5 %) Kita (0 %)
Ar kraštovaizdžio architektūros objekto kuriama urbanistinės aplinkos kokybė turi įtakos ekonominiams ir socialiniams visuomenės gyvenimui?		
Taip (100 %) Ne (0 %) Nežinau (0 %)	Taip (100 %) Ne (0 %) Nežinau (0 %)	Taip (83 %) Ne (0 %) Nežinau (17 %)

Atsakymų į pirmosios grupės klausimus analizės ir interpretacijos išvada – miesto erdviniam charakteriui didžiausią reikšmę turi reljefas, vandens telkiniai ir pastatai, o jų sąveikos subtilybės lemia urbanistinio kraštovaizdžio kokybę. Miesto struktūrinio elemento gatvės erdviniam vaizdui lemiamos įtakos turi pastatai ir medžiai ir, be abejo, reljefas. Kito miesto struktūrinio elemento – kvartalo – įvaizdį formuoja pastatai, kurie yra neatsiejamai susiję su kitais svarbiais formantais – erdvėmis ir želdiniais. Iš šių įžvalgų klostosi tokia loginė miesto struktūrinių elementų sąveikos seka: reljefo, vandens telkinių ir pastatų (pridėčiau ir gatvių) kokybinė sąveika turėtų būti užtikrinama miesto lygmeniu. Šio lygmens sprendinys (jo teigiamas poveikis) persikeltų į gatvių ir kvartalų projektavimo lygmenį. Gatvės ir kvartalų lygmeniu turėtų būti išsaugomas miesto lygmeniu užprogramuotas reljefo vaidmuo. Sąveikos su vandens telkiniais paieškos klausimas taip pat turėtų iš miesto lygmens evoliucionuoti į gatvių ir kvartalų lygmenį.

Atsakymai į klausimą, kas yra kraštovaizdžio architektūros kūrybos objektas, leido įsitikinti, kad visos respondentų grupės gana panašiai supranta kraštovaizdžio architekto veiklos lauką, jam pirmiausia priskirdamos objektus, kurie tradiciškai laikomi kraštovaizdžio architektūros objektais. Architektai vienodai pirmenybę teikė želdynų sistemai, parkams ir viešosioms erdvėms. Kraštovaizdžio architektai pirmenybę teikė želdynų sistemai, o beveik visus kitus variantus vienodai svarbiai priskyrė kraštovaizdžio architektūros objektui. Kitų profesijų atstovai labiau diferencijavo. Jų pirma vieta teko želdynų sistemai, antra – parkams, trečia – viešosioms erdvėms. Visos grupės vienodai mažai kraštovaizdžio architekto veiklą mato eksploatuojamų stogų srityje. Taip atsitikti galėjo dėl dviejų priežasčių. Pirma – suformuluota sąvoka „eksploatuojami stogai“ galėjo asocijuotis su tik techniniu stogo įrengimu, nesiejant jo su apželdintu stogu. Nors būtų keista manyti, kad taip būtų supratę architektai ir kraštovaizdžio architektai. Tikriausiai pagrindinė priežastis yra ta, kad Lietuvoje dar neturime plačiai paplitusios stogų pritaikymo ekstensyviai ar intensyviai naudoti tradicijos, kur kraštovaizdžio architekto kompetencijos būtų (yra) labai reikalingos ir dėl to ši sritis buvo menkai akcentuojama, kaip kraštovaizdžio architektūros objektas.

Kraštovaizdžio architektų respondentų grupė pateikė daug kitų pasiūlymų, priskirtinų kraštovaizdžio architektūros kūrybiniam laukui – skverai, rekreacinės zonos, viešųjų erdvių sistema, želdinti interjerai, mažoji architektūra, integruoti su aplinka statiniai. Kitų profesijų atstovai nurodo, kad kraštovaizdžio architektūros veiklai priklausytų apšvietimo stulpai, miesto papuošimai, inovatyvi inžinerija ir net išmanusis miestas. Tai iš esmės svarbus pasitikėjimo šia profesija signalas, rodantis kuria kryptimi turėtų augti ir stiprėti kraštovaizdžio architekto kompetencijos. Vienas respondentas iš architektų grupės parašė tokį iškalbingą veiklos pastebėjimą: „kartu su architektu viskas, kas matoma“. Šį pastebėjimą interpretuoju dvejopai. Vienas variantas – architektas ir kraštovaizdžio architektas, kaip lygūs partneriai, kiekvienas savo kompetencijų srityje veikia visame matomumo lauke (galbūt tai ir galima vadinti kraštovaizdžiu). Kitas variantas, kad kraštovaizdžio architektas veikia visame matomame lauke, tačiau ne savarankiškai, o tik kartu su architektu. Šis trumpas pasakymas iš tiesų mus kviečia didelei polemikai, kuri vis dar vyksta ir daug kraštovaizdžio architektūros pasiekimų turinčiose šalyse.

Apibendrinant galima pasakyti, kad visos respondentų grupės kraštovaizdžio architektūros objektui vienareikšmiškai priskiria želdynų sistemą. O tai reikštų, kad kraštovaizdžio architektūros profesijos kompetencijos yra reikalingos pradedant miesto planavimu, kur želdynų sistema „užgimsta“ strateginiame lygmenyje, toliau – urbanistiniame projektavime, kur želdynų sistema konkrečiais urbanistiniais sprendiniais yra integruojama į kvartalus, jai yra suteikiamas koncepcinis pavidalas, nustatomi funkciniai prioritetai, ribos ir pan. Projektuojant konkrečius objektus želdynų sistema kuriama atskiromis dalimis. Iš esmės šią eigą ir paliudija kiti respondentų prioritetiniai atsakymai kraštovaizdžio architektūros objektui priskiriant parkus ir viešąsias erdves.

Anketoje pateiktas klausimas, kaip, respondentų nuomone, kraštovaizdžio architektūros objektas gerina urbanistinę aplinką. Pasirinkti pasiūlyti keli plačiajai visuomenei suprantami teigiamos sąveikos variantai: sukuria foną pastatams; harmonizuoja pastato ryšį su aplinka; kuria kvartalo erdvinę išraišką; kuria menišką vaizdą; estetizuoja inžinerinius sprendinius; integruoja

gamtinius elementus; kuria gatvės erdvinę struktūrą. Visos respondentų grupės vienodai išskyrė teiginį „harmonizuoja pastato ryšį su aplinka“. Antroje vietoje architektai pripažįsta, kad kraštovaizdžio architektūros objektas kuria gatvės erdvinę struktūrą ir kvartalo erdvinę išraišką. Kraštovaizdžio architektai ir kitų profesijų atstovai didesnę kraštovaizdžio architektūros vaidmenį mato kurdami kvartalo erdvinę išraišką ir kiek mažesnę vaidmenį gatvės erdvinei struktūrai. Ketvirta vieta architektų pasirinkimu priskiriama meniškų vaizdų kūrimui, o kraštovaizdžio specialistai ir kitų profesijų atstovai ketvirtą vietą skiria inžinerinių sprendinių estetizavimui. Kraštovaizdžio architektai pateikia papildymus – „kuria ir pritaiko aplinką žmogaus visaverčiams potyriams“. O viena iš respondenčių reikšmingai pakomentuoja teigdama, kad „Kraštovaizdžio architektūra negerina aplinkos. Kraštovaizdžio architektūros objektas ir yra lygiavertis urbanistinės aplinkos elementas“.

Apibendrinant atsakymus į pateiktą klausimą yra akivaizdi visų respondentų nuomonė – kraštovaizdžio architektūros objekto svarbiausia reikšmė yra ta, kad jis harmonizuoja aplinką su pastatais. Harmonija yra viena iš svarbiausių žmogaus dvasinio ir materialinio gyvenimo kokybės kategorijų. Miesto kontekste harmonizavimas yra siejamas su aplinkos turpinimu (Jurkštas, 1994). Šis pasirinkimas rodo, kad kraštovaizdžio architektūra formuojant miestą atlieka labai svarbų gyvenimo kokybės gerinimo vaidmenį. Kiti du respondentų pasirinkti atsakymai patvirtina kraštovaizdžio architektūros svarbą kvartalų ir gatvių erdvinei raiškai ir struktūrai.

Svarbu yra ir tai, kad didžioji dalis respondentų į klausimą, ar kraštovaizdžio architektūros objekto kuriama urbanistinės aplinkos kokybė turi įtakos ekonominiam ir socialiniam visuomenės gyvenimui, atsakė teigiamai. Respondentai taip pat pateikė keletą kraštovaizdžio architektūros pozityvaus poveikio aplinkai pavyzdžių (2 lentelė).

2 lentelė. Kraštovaizdžio architektūros objekto poveikio apibūdinimas (pagal respondentų grupes)
Table 2. Description of the impact of landscape architecture object (according to respondent groups)

Architektai <i>Architects</i>	Kraštovaizdžio architektai ir inžinieriai <i>Landscape architects</i>	Kitos profesijos <i>Other professions</i>
Gerina žmonių emocinę būklę. Gerina miesto įvaizdį (skatina investicijas, turizmą). Gerina gyvenimo kokybę. Pritraukia daugiau miesto ar miestelio gyventojų mėgautis žaliosiomis miesto erdvėmis. Pritraukia daugiau verslininkų, kurie investuotų į naujų gyvenamųjų kvartalų kūrimą. Sukuria pridėtinę vertę. Auklėja gyventojus, sukeldamas motyvaciją tvarkytis.	Vieta kokybiškam poilsiui. Artina gamtą prie miesto. Kuria estetišką, išbaigtą aplinką. Sukuria ir pritraukia srautus, kurie suintensyvina ekonominius ir socialinius reiškinius. Lavina visuomenę atkreipdami dėmesį ir formuodami estetikos pojūtį. Skatina susitikimų tikimybės padidėjimą, kas gerina socialinį visuomenės aktyvumą. Skatina verslumą. Skatina bendravimą, aktyvias veiklas. Jaunų šeimų susitikimo vieta. Išliekamoji vertė.	Žmonės laimingesni, geriau jaučiasi. Harmonija. Draugiška aplinka vaikams ir gyvūnams. Daugiau klientų, turistų, svečių – didesnės pajamos; saugumas. Geresnė sveikata. Maudyklų ir kitos infrastruktūros įrengimas prie miestelių tvenkinių. Treniruoklių parkai/aikštelės suburia bendruomenę (senjorus ir jaunimą). Riedlenčių parkai suburbia jaunimą. Norisi tokioje vietoje investuoti, gyventi. Sutvarkytoje vietoje aukštesnis visuomenės tvarkos lygis. Nuovargio nuėmimas. Psichologinis poilsis. Egzistenciniai pamąstymai. Ramina nervus, atpalaiduoja. Medžiaga fotografijai. Skoninga, gražiai sutvarkyta aplinka pritraukia daugiau lankytojų. Efektyvesnis viešųjų lėšų panaudojimas vykdant miestų tvarkymo projektus. Geresnės, funkcionalesnės viešosios paslaugos.

Apibendrinant 2 lentelėje nurodytus kraštovaizdžio architektūros objekto poveikio patvirtinimus, galima pastebėti tam tikras tendencijas tarp profesionalų ir kitų profesijų atstovų. Profesionalai linkę įžiūrėti visuomenės didaktinį (auklėjamąjį) vaidmenį, o patys atsakymai turi hipotetinį pobūdį. O kitų profesijų respondentai pateikia daugiau asmeninio išgyvenimo atsakymų, kurie yra patikrinimo nereikalaujantys teiginiai. Visų respondentų atsakymus taip pat būtų galima klasifikuoti pagal pagrindines žmogaus poreikių grupes – fiziologinius, socializacijos ir dvasinius poreikius. Tačiau platesnei analizei reikėtų daugiau į žmonių poreikius orientuoto klausimyno, kuris nebuvo šio tyrimo pagrindinis tikslas.

Respondentų pateikti atsakymai patvirtina, kad kraštovaizdžio architektūros objekto vaidmuo yra svarbus trimis pagrindiniais aspektais. Pirma, jis suburia bendruomenės narius; antra – dėl ekonominės naudos tikimybės; trečia – dėl dvasinės rekreacijos galimybių.

Išvados

Miesto aplinkos kūrimo ir tvarkymo darbai atliekami žmonių gerovės labui, todėl sociologiniai tyrimų metodai yra viena iš svarbesnių priemonių, norint sužinoti žmonių nuomonę sprendžiamų klausimų temomis. Šiame kraštovaizdžio architektūros raiškos mieste tyrime pasiteisino pasirinktas tikslinių grupių apklausos variantas, nes buvo galimybė palyginti įvairių miesto kūrimo proceso dalyvių nuomones, kurių sutapimai ir skirtumai išprovokavo gilesnes įžvalgas ir platesnius apibendrinimus.

Respondentų atsakymai sugula logiška, klausimyno užduota seka ir praktiškai nepateikia jokių alogizmų. Pasak respondentė, miesto erdviniam charakteriui, erdvinei raiškai didžiausią reikšmę turi reljefas. Antroje vietoje buvo įvardinti vandens telkiniai ir pastatai. Kiek mažiau reikšmės respondentai suteikė miesto miškų masivams.

Gatvės erdviniam vaizdui didžiausią įtaką turi pastatai, medžiai ir gėlynai. Antroje vietoje reitinguoti medžiai parodo, kad gatvės erdviniam vaizdui yra labai svarbi dalis tarp pastatų ir važiuojamosios dalies, kurioje praktiškai vyksta žmonių judėjimas ir bendravimas. Kvartalo įvaizdį formuoja pastatai, kurie yra neatsiejamai susiję su kitais svarbiais kompoziciniais formantais – erdvėmis ir želdiniais.

Kraštovaizdžio architektūros objektui visos respondentų grupės vienareikšmiškai priskiria želdynų sistemą, tai rodo kraštovaizdžio architektūros svarbą įvairiuose miesto kūrimo lygmenyse: pradedant miesto planavimu, kur želdynų sistema „užgimsta“ strateginiu lygmeniu, toliau – urbanistiniame projektavime, kur želdynų sistema konkrečiais urbanistiniais sprendiniais yra integruojama į kvartalus, jai suteikiamas koncepcinis pavidalas, nustatomi funkciniai prioritetai, ribos ir pan. Pagaliau projektuojamas ir sukuriamas konkretus objektas. Logiškai šią seką paliudija ir kiti respondentų prioritetiniai atsakymai, kraštovaizdžio architektūros objektui priskiriant parkus ir viešąsias erdves.

Visų respondentų nuomonė sutampa – svarbiausia kraštovaizdžio architektūros objekto reikšmė yra ta, kad jis harmonizuoja aplinką su pastatais, tai glaudžiai susiję su gyvenimo kokybe. Antroje ir trečioje vietoje respondentai kraštovaizdžio architektūros svarbą mato kvartalų bei gatvių erdvinėse struktūrose. Respondentų pateikti kraštovaizdžio architektūros socialinio vaidmens aprašymai atskleidžia, kad jis yra svarbus trimis pagrindiniais aspektais: suburia bendruomenės narius; kuria ekonominę naudą; teikia dvasinės rekreacijos naudą.

Literatūra

1. Allain, R. (2004). *Morphologie urbaine. Géographie, aménagement et architecture de la ville*. Paris: A. Colin, collection U. Bertrand, G. & Bertrand.
2. Dagytė Mituzienė, I. (2015). Komunikaciniai scenarijai kraštovaizdžio architektūros sprendiniuose. *Kraštovaizdžio architektūra – profesijos horizontai ir sinergija*, 277–287.
3. Gehl, J. (2010). *Cities for People*. Washington, Covelo, London: Island Press.

4. Gražulevičiūtė-Vileniškė, I. (2014). Sociologiniai urbanizuotos aplinkos tyrimai: patirtys ir kryptys. *Tiltai*, 68(3), 35–52. Prieiga per internetą: <http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/view/857>
5. Gražulevičiūtė-Vileniškė, I. ir Urbonas, V. (2013). Miestų centrų regeneracijos tendencijos: miesto sodo koncepcijos persvarstymas. *Miestų želdynų formavimas: Mokslo darbai*, 1(10), 80–94.
6. Grecevičius, P., Genys, J., Pridotkienė, L., Marčius, R., Dubra, V., Urbonienė, R., ... Abromas, J. (2013). *Kraštovaizdžio architektūros tyrimai. Urbanizuoto kraštovaizdžio analizės ir vertinimo metodika*. Klaipėda: KU leidykla.
7. Jacobs, J. (1992). *The Death and life of Great American Cities*. New York: Vintage Books.
8. Jurkštas, V. (1994). *Senamiesčių regeneracija. Architektūros harmonizavimo problema*. Vilnius: Technika.
9. Kamičaitytė-Virbašienė, J. ir Vitkuvienė, J. (2015). Rekonstruotos Marijampolės miesto centro viešosios erdvės darnaus vystymosi dimensijų kontekste. *Miestų želdynų formavimas: Mokslo darbai*, 1(12), 151–167.
10. Lynch, K. (1960). *The Image of the city*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
11. *Mokslo medis*, portalas mokslo tyrėjams. Atvira interneto prieiga: <http://www.mokslomedis.lt>
12. Staniūnas E. ir Stauskis G. (2011). *Rekreacijos kompleksai gamtinėje aplinkoje*. Vilnius: Technika.
13. Vanagas, J. (1996). *Miesto sociologijos pagrindai*. Vilnius: Aldorija.

The Significance of Landscape Art in the City According to the Results of the Target Survey

(Received in January, 2018; Accepted in April, 2018; Available Online from 8th of May, 2018)

Summary

The article reviews and analyzes the importance of landscape architecture objects in the structure of the city. The research was conducted and the article was prepared based on a survey of participants at the Rietavas Professional Workshop in 2016. The article presents the results and conclusions of the analysis of the opinions of three groups respondents (architects, landscapers and other professions) on the importance of urban landscape elements in the spatial structures of the city, streets and neighborhoods and on the concept and role of the object of landscape architecture.

The work of developing and managing the urban environment is done in the interest of human well-being, and so sociological research methods are one of the most important tools for knowing people's opinions on current topics.

In this study of the expression of landscape architecture in the city, the selected target group survey option proved successfully, as it was possible to compare the opinions of the different participants of city development process. The coincidences and differences of opinion have provoked deeper ideas and broader generalizations.

The answers of the respondents lie in the logical sequence of questions put in the questionnaire and in practice do not provide any alogics. According to the respondents, the relief has the highest importance for the spatial nature of the city. Water bodies and buildings were named in the second place. A lesser extent, the respondents gave for the massive of city forests.

All the groups of respondents the system of green spaces unambiguously attribute to the object of landscape architecture. This indicates the importance of landscape architecture at different levels of urban development: starting with urban planning, where the green system "grows" at a strategic level, after passing through urban design, where the green system is integrated in concrete urban solutions of neighborhoods, where it takes conceptual form, functional priorities, boundaries, etc. Finally, a particular object is designed and created. Logically, this sequence is highlighted by the other priority answers of the respondents, by assigning objects of landscape architecture to parks and public spaces.

According to all the respondents, the most important aspect of the landscape architecture object is that it harmonizes the environment with buildings, what are closely related to the quality of life. In the second and third places the respondents see the importance of landscape architecture in the spatial structures of the quarters and streets. Respondents' descriptions of the social role of landscape architecture reveal that it is important in three main aspects: brings together members of the community; generates economic benefits; provides the benefits of spiritual recreation.